

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять з курсу «Основи педагогічної майстерності»
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності А4.07 Середня освіта (Географія)

Одеса
ОНУ імені І. І. Мечникова
2026

УДК 37(072)
О-751

Укладач:

Л. Б. Прокоф'єва, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної освіти та соціальної реабілітації Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Л. В.-В. Вейландє, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної освіти та соціальної реабілітації Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

М. М. Бикова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

*Рекомендовано вченою радою факультету психології та соціальної роботи
ОНУ імені І. І. Мечникова.*

Протокол № 2 від 29 жовтня 2025 р.

О-751 **Основи педагогічної майстерності** [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. до практ. занять з курсу «Основи педагогічної майстерності» для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. А4.07 Середня освіта (Географія) / уклад. Л. Б. Прокоф'єва. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2026. 27 с. 0,6 МБ.

Методичні рекомендації містять орієнтовні питання практичних занять, практичні завдання, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу та перелік питань для контролю.

Методичні рекомендації розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А4.07 Середня освіта (Географія), допомагають при підготовці до практичних занять, оформленні робіт при самостійному виконанні завдань.

УДК 37(072)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Педагогічна майстерність учителя	6
Практичне заняття № 1	
Тема: Сутність педагогічної майстерності та творчості учителя	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Технологічні елементи педагогічної майстерності	9
Практичне заняття № 2	
Тема: Педагогічна техніка учителя	9
Практичне заняття № 3	
Тема: Основи комунікативної культури учителя	11
Практичне заняття № 4	
Тема: Технологія ефективного педагогічного спілкування	13
Практичне заняття № 5	
Тема: Майстерність організації педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі	15
Практичне заняття № 6	
Тема: Елементи акторської та режисерської майстерності у педагогічній діяльності	17
Практичне заняття № 7	
Тема: Вчитель та проблеми дисципліни	19
ПИТАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ	22
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	25

ВСТУП

Ефективність майбутньої професійної діяльності учителя безпосередньо залежить від рівня володіння педагогічною майстерністю – комплексом професійних та особистісних якостей, які забезпечують високий рівень навчально-виховного процесу.

Методичні рекомендації розроблено з метою допомогти систематизувати теоретичні знання з ключових аспектів педагогічної майстерності; опанувати методи й прийоми, що використовуються в навчально-виховній роботі закладу загальної середньої освіти; розвинути навички планування та проведення уроків географії та виховних годин, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів; навчитися використовувати сучасні освітні технології та інтерактивні методи навчання; розкрити свій творчий потенціал і сформувати власний унікальний стиль викладання.

Завдання курсу:

- Сформувати цілісне уявлення про гуманістичний та творчий характер педагогічної діяльності;
- Розвинути систему педагогічних умінь;
- Сформувати потреби у професійно-особистісному розвитку та самовихованні;
- Опанувати концептуальні та методологічні знання щодо творчого характеру педагогічної праці, її цілісної структури, мети, специфіки, рівнів професійної майстерності учителя, суб'єктних засад педагогічної діяльності, вимог до професійно-значущих якостей педагогічних працівників.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- сутність поняття «педагогічна майстерність» та її елементи;
- сутність поняття «педагогічна творчість» учителя;
- зміст елементів внутрішньої і зовнішньої педагогічної техніки;
- стилі педагогічного спілкування та стратегії педагогічної взаємодії;
- основи рефлексивної культури педагога;
- загальні закономірності соціальної перцепції, педагогічної перцепції, залежність педагогічної перцепції та продуктивності педагогічної діяльності;
- елементи акторської дії у педагогічній діяльності;
- технологію організації колективної творчої дії;
- різні аспекти вивчення недисциплінованої поведінки учнів;
- технологію управління педагогічними конфліктами;
- конструктивні шляхи розв'язання конфліктних ситуацій;
- особливості побудови уроку на засадах діалогічної взаємодії.

Після закінчення курсу майбутні педагоги повинні **вміти:**

- самоорганізовувати педагогічну діяльність на рефлексивній основі;
- здійснювати ідентифікацію з професійними зразками;
- аналізувати структуру педагогічної діяльності;
- здійснювати психофізичну саморегуляцію емоційного стану;
- аналізувати педагогічні ситуації та обирати оптимальні шляхи їх розв'язання;
- здійснювати побудову уроку на засадах діалогічної взаємодії.
- володіти технікою мови;
- виявляти педагогічний такт, застосовувати різні форми словесного навіювання та способи контактної взаємодії;
- моделювати позитивний морально-психологічний клімат майбутнього уроку, позакласного заходу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

Практичне заняття № 1

Тема: Сутність педагогічної майстерності та творчості учителя

Питання для обговорення

1. Поняття педагогічної майстерності: професійний потенціал педагога; педагогічна майстерність вчителя;
2. Елементи педагогічної майстерності;
3. Педагогічна ситуація та педагогічна задача;
4. Мотивація вибору педагогічної професії та мотивація педагогічної діяльності.
5. Сутність і специфіка педагогічної творчості учителя. Особливості педагогічної праці.
6. Структура творчого педагогічного процесу. Умови, що сприяють розвитку педагогічної творчості учителя.
7. Форми і методи розвитку педагогічної творчості учителя.

Практичні завдання

1. Аналіз та вирішення педагогічних ситуацій

Мета: навчитися застосовувати теоретичні знання про педагогічну ситуацію та педагогічну задачу для вирішення реальних проблем.

Опис: розділіться на малі групи. Кожна група отримує один із кейсів, що описує складну педагогічну ситуацію на уроці географії. Обговоріть ситуацію та запропонуйте план дій.

Кейси:

Ситуація 1: Під час уроку географії у 8 класі, присвяченого кліматичним поясам, один учень постійно розмовляє по телефону, відволікаючи інших. Усі зауваження вчителя він ігнорує, а на питання відповідає зневажливо.

Педагогічна задача: Як відновити дисципліну, не принижуючи учня, та залучити його до роботи?

Ситуація 2: На уроку про корисні копалини України вчитель помічає, що більшість учнів втратили інтерес. Вони байдуже дивляться в підручники, не беруть участі в обговоренні, а деякі просто грають у мобільні ігри.

Педагогічна задача: Яким чином можна перетворити урок на цікаве та інтерактивне заняття, що мотивує учнів до пізнання?

Завдання для груп:

Визначте сутність педагогічної ситуації та сформулюйте педагогічну задачу.

Запропонуйте кілька варіантів її розв'язання, враховуючи вікові особливості учнів.

Обґрунтуйте, чому саме ці методи ви оберете, посилаючись на елементи педагогічної майстерності (наприклад, педагогічна техніка, комунікація, креативність).

2. Впровадження елементів педагогічної творчості

Мета: розвинути навички педагогічної творчості шляхом перетворення стандартної теми уроку на оригінальний та цікавий проєкт.

Опис: об'єднайтеся в пари. Оберіть одну з тем курсу географії, яка здається вам «нудною» або складною для сприйняття учнями. Ваше завдання – придумати творчий підхід до її викладання.

Приклади тем:

«Кругообіг води в природі» (6 клас)

«Картографічні проєкції» (8 клас)

«Світові економічні зв'язки» (10 клас)

Завдання для пар:

1. Сформулюйте ідею **творчого міні-проєкту** (наприклад, створення інтерактивної карти, організація рольової гри, зйомка короткого відеоролика, віртуальна подорож).

2. Опишіть, які **форми та методи** ви будете використовувати (наприклад, метод проєктів, інтерактивні технології, візуалізація).

3. Поясніть, як цей творчий підхід допоможе учням краще засвоїти матеріал і чому він демонструє вашу **педагогічну творчість**.

3. Рефлексія та самоаналіз

Мета: стимулювати самоаналіз та усвідомлення власної мотивації до педагогічної діяльності.

Опис: кожному студенту необхідно письмово відповісти на питання, а потім обговорити їх у загальній групі.

Завдання:

1. Якою була ваша мотивація при виборі педагогічної професії? Чи змінилася вона за час навчання?

2. Опишіть, що для вас означає «ідеальний учитель». Які риси характеру та професійні якості, на вашу думку, є найважливішими для досягнення педагогічної майстерності?

3. Назвіть одну якість або навичку, яку ви хотіли б розвинути в собі для підвищення власної педагогічної майстерності. Запропонуйте конкретні кроки, які ви зробите для цього.

Рекомендована література

1. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМВ.pdf
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikpip.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II ТЕХНОЛОГІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ

Практичне заняття № 2

Тема: Педагогічна техніка учителя

Питання для обговорення

1. Поняття педагогічної техніки.
2. Внутрішня техніка вчителя, особливості емоційної регуляції.
3. Зовнішня техніка вчителя.
4. Елементи зовнішньої техніки: вербальні та невербальні; невербальні елементи: мова тіла, міжособистісний простір, часові характеристики спілкування; вербальні елементи: правила та техніка спілкування.
5. Технологія розвитку внутрішньої та зовнішньої техніки.

Практичні завдання

1. Розвиток внутрішньої техніки: управління емоціями

Мета: Навчитися розпізнавати та регулювати власні емоції в типових педагогічних ситуаціях.

Опис: Розділіться на пари. Один із вас буде «вчителем», інший – «учнем». Запропонуйте ситуації, які можуть викликати у вчителя емоційний дискомфорт (наприклад, учень відволікає, не виконує завдання, відверто не погоджується з вашими словами).

Завдання для пари:

Вчитель: Спробуйте «прожити» цю ситуацію, демонструючи, як ви реагуєте на емоційний виклик.

Учень: Спостерігайте за вчителем. Після імпровізації обговоріть, які емоції він проявив (роздратування, невпевненість, здивування), і як це вплинуло на ситуацію.

Разом запропонуйте та відпрацюйте альтернативні стратегії емоційної регуляції (наприклад, техніку «паузи», свідомого дихання, переформулювання негативної думки в позитивну).

Рефлексія: Обговоріть, наскільки важлива емоційна стабільність для педагога і як вона впливає на навчальний процес.

2. Вдосконалення зовнішньої техніки: мова тіла та голос

Мета: Практично відпрацювати елементи зовнішньої педагогічної техніки: міміку, жести, пози, інтонацію, темп мовлення.

Опис: Кожен студент має підготувати короткий фрагмент пояснення нової теми з географії (наприклад, про виверження вулкана або про зміну пір року).

Завдання:

Етап 1 (невербально): Спробуйте пояснити тему, використовуючи лише невербальні засоби – міміку, жести та рухи. Інші студенти мають спробувати вгадати тему, спираючись виключно на вашу мову тіла.

Етап 2 (вербально): Поясніть ту ж тему, але тепер зосередьтеся на вербальних елементах – дикції, інтонації, темпі мовлення. Запишіть себе на відео (або просто зверніть увагу групи). Попросіть групу оцінити, наскільки ваш голос був виразним, впевненим та привабливим для слухачів.

Обговорення: Які невербальні елементи були найефективнішими для пояснення? Як можна використовувати зміни інтонації та темпу мовлення, щоб утримати увагу учнів на уроку географії?

3. Комплексна вправа: «Відпрацювання ситуації»

Мета: Застосувати знання про внутрішню та зовнішню техніку в одній імпровізованій ситуації.

Опис: Сформууйте групи по 3–4 особи. Кожна група отримує картку з описом типової ситуації на уроку

Приклади ситуацій:

«Відповідь біля дошки»: Учень стоїть біля дошки і мовчить, не знаючи відповіді.

«Конфлікт»: Двоє учнів сперечаються через те, хто повинен відповідати першим.

«Відволікання»: Учні дивляться у вікно, тому що за ним проходить щось цікаве.

Завдання для груп:

1. Розіграйте ситуацію. Один студент – «вчитель», інші – «учні».
2. «Вчитель» повинен продемонструвати високий рівень педагогічної техніки, використовуючи і емоційну регуляцію, і вербальні, і невербальні елементи.
3. Після імпровізації група аналізує дії «вчителя» і надає конструктивний зворотний зв'язок: що вдалося добре, а над чим ще варто попрацювати.

Рекомендована література

1. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМВ.pdf
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikpip.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

Практичне заняття № 3

Тема: Основи комунікативної культури вчителя

Питання для обговорення

1. Культура мови (орфоепія, вибір граматичних конструкцій).
2. Складові ораторського мистецтва, особливості психології ораторської праці (матеріал уроку, слухачі, ситуаційність).
3. Мова та комунікативна поведінка вчителя.

Практичні завдання

1. Вдосконалення культури мови: рольова гра «Спільний урок»

Мета: Практично відпрацювати навички **орфоепії, граматичної правильності мови** та чіткості висловлювань в умовах, наближених до реального уроку.

Опис: Розділіться на пари. Кожна пара отримує завдання підготувати короткий фрагмент уроку географії (на 3–5 хвилин) на одну з тем, що вимагає точних термінів та пояснень (наприклад, «Гідросфера», «Атмосферний тиск», «Природні зони»). Один із вас буде «вчителем», інший – «уважним учнем», який буде помічати та фіксувати помилки вчителя.

Завдання для пари:

1. «Вчитель» проводить фрагмент уроку, намагаючись говорити максимально **правильно, чітко та виразно**.
2. «Учень» уважно слухає, звертаючи увагу на:
 - Вимову слів (орфоепія): чи правильно вчитель ставить наголоси, вимовляє специфічні *географічні терміни*.
 - Граматичні конструкції: чи не було помилок у побудові речень.
 - Вибір слів: чи були слова точними та зрозумілими.
 - Після проведення уроку, «учень» надає конструктивний зворотний зв'язок «вчителю». Потім партнери міняються ролями.

2. Розвиток ораторського мистецтва: виступ «Тема, що надихає»

Мета: Опанувати основи ораторського мистецтва та навички психологічного впливу на аудиторію.

Опис: Кожен студент готує коротку, але емоційну промову (до 3 хвилин) на будь-яку тему, пов'язану з географією, що вас особисто захоплює. Наприклад, «Чому варто подорожувати», «Магія давніх географічних карт», «Кліматичні зміни, що загрожують нашому майбутньому».

Завдання:

1. Побудуйте свою промову так, щоб вона захопила увагу слухачів з перших секунд.
2. Використовуйте різні психологічні прийоми оратора: звернення до аудиторії, емоційна інтонація, зміна темпу мовлення, логічна послідовність думок.
3. Зверніть увагу на контакт з аудиторією: жести, міміка, погляд.
4. Після виступу обговоріть у групі: що було найвдалішим у промові, а над чим ще варто попрацювати.

3. Аналіз комунікативної поведінки: відеокейс

Мета: Проаналізувати **комунікативну поведінку** вчителя на основі відеоматеріалу та визначити сильні й слабкі сторони.

Опис: Студенти дивляться короткий відеофрагмент уроку (наприклад, з YouTube-каналу відомого вчителя чи освітньої платформи).

Завдання:

1. Спостерігаючи за відео, проаналізуйте комунікативну поведінку вчителя:
 - Як він/вона звертається до учнів? Який стиль спілкування використовує (авторитарний, демократичний, ліберальний)?
 - Наскільки ефективно вчитель утримує увагу класу?

– Чи помітні напружені моменти? Як вчитель їх вирішує?

2. Обговоріть у групі, що б ви зробили інакше, а що, на вашу думку, варто взяти на озброєння для власної педагогічної практики.

Рекомендована література

1. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМВ.pdf
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikpip.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

Практичне заняття № 4

Тема: Технологія ефективного педагогічного спілкування

Питання для обговорення

1. Сутність педагогічного спілкування: діалог та монолог в педагогічному процесі.
2. Стили та зміст педагогічного спілкування.
3. Структура та етапи педагогічного спілкування.
4. Структура педагогічної взаємодії та місце педагогічного спілкування у цієї структурі.
5. Дидактичне спілкування (методика аналізу вербальної взаємодії).
6. Структура вербальної взаємодії на занятті.
7. Авторитет вчителя та ефективність спілкування

Практичні завдання

1. Вдосконалення культури мови: рольова гра «Спільний урок»

Мета: Практично відпрацювати навички орфоепії, граматичної правильності мови та чіткості висловлювань в умовах, наближених до реального уроку.

Опис: Розділіться на пари. Кожна пара отримує завдання підготувати короткий фрагмент уроку географії (на 3–5 хвилин) на одну з тем, що вимагає точних термінів та пояснень (наприклад, «Гідросфера», «Атмосферний тиск», «Природні зони»). Один із вас буде «вчителем», інший – «уважним учнем», який буде помічати та фіксувати помилки вчителя.

Завдання для пари:

1. «Вчитель» проводить фрагмент уроку, намагаючись говорити максимально **правильно, чітко та виразно**.

2. «Учень» уважно слухає, звертаючи увагу на: вимову слів (орфоепія): чи правильно вчитель ставить наголоси, вимовляє специфічні географічні терміни; граматичні конструкції: чи не було помилок у побудові речень; вибір слів: чи були слова точними та зрозумілими.

3. Після проведення уроку, «учень» надає конструктивний зворотний зв'язок «вчителю». Потім партнери міняються ролями.

2. Розвиток ораторського мистецтва: виступ «Тема, що надихає»

Мета: Опанувати основи **ораторського мистецтва** та навички психологічного впливу на аудиторію.

Опис: Кожен студент готує коротку, але **емоційну промову** (до 3 хвилин) на будь-яку тему, пов'язану з географією, що вас особисто захоплює. Наприклад, «Чому варто подорожувати», «Магія давніх карт», «Кліматичні зміни, що загрожують нашому майбутньому».

Завдання:

Побудуйте свою промову так, щоб вона захопила увагу слухачів з перших секунд. Використовуйте різні психологічні прийоми оратора: звернення до аудиторії, емоційна інтонація, зміна темпу мовлення, логічна послідовність думок. Зверніть увагу на контакт з аудиторією: жести, міміка, погляд.

Після виступу обговоріть у групі: що було найвдалішим у промові, а над чим ще варто попрацювати.

3. Аналіз комунікативної поведінки: відеокейс

Мета: Проаналізувати **комунікативну поведінку** вчителя на основі відеоматеріалу та визначити сильні й слабкі сторони.

Опис: Студенти дивляться короткий відеофрагмент уроку (наприклад, з YouTube-каналу відомого вчителя чи освітньої платформи).

Завдання:

Спостерігаючи за відео, проаналізуйте комунікативну поведінку вчителя: Як він/вона звертається до учнів? Який стиль спілкування використовує (авторитарний, демократичний, ліберальний)? Наскільки ефективно вчитель утримує увагу класу? Чи помітні напружені моменти? Як вчитель їх вирішує?

Обговоріть у групі, що б ви зробили інакше, а що, на вашу думку, варто взяти на озброєння для власної педагогічної практики.

Рекомендована література

1. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМВ.pdf
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikpip.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

Практичне завдання № 5

Тема: Майстерність організації педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі

Питання для обговорення

1. Урок як діалог вчителя з учнями у процесі навчання.
2. Особливості побудови уроку на основі діалогічної взаємодії.
3. План педагогічного та психологічного аналізу уроку.
4. Особливості взаємодії з учнівським колективом у позаурочній діяльності.

Практичні завдання

1. Побудова уроку-діалогу

Мета: Навчитися перетворювати традиційний монологічний урок на діалогічну взаємодію з учнями.

Опис: Розділіться на пари. Створіть план фрагмента уроку географії (до 10 хвилин), в якому ви використаєте діалогічну взаємодію.

Завдання для пари:

1. Оберіть тему (наприклад, «Причини зміни клімату» або «Проблеми урбанізації»).

2. Складіть план уроку, що містить запитання, які стимулюватимуть обговорення, а не просто вимагатимуть знання фактів.

3. Продумайте, як ви будете слухати та реагувати на відповіді учнів. Як ви будете ставити навідні запитання, щоб допомогти їм прийти до висновків самостійно.

4. Продемонструйте цей фрагмент уроку, а потім обговоріть у групі, наскільки це сприяло залученню учнів.

2. Аналіз уроку: практичний кейс

Мета: Розвинути навички психолого-педагогічного аналізу уроку.

Опис: Студенти дивляться короткий відеофрагмент реального уроку географії.

Завдання:

1. Використовуючи **план аналізу уроку**, зверніть увагу на такі аспекти:

Педагогічний аспект: Чи було досягнуто навчальної мети? Наскільки ефективними були методи та засоби?

Психологічний аспект: Який емоційний клімат панував у класі? Чи помітна співпраця між учнями? Чи були враховані вікові та індивідуальні особливості?

Занотуйте свої спостереження, а потім обговоріть у групі, що, на вашу думку, вдалося вчителю, а що варто вдосконалити.

3. Організація позаурочної діяльності

Мета: Навчитися планувати та організовувати взаємодію з учнями поза межами уроку.

Опис: Розділіться на малі групи. Придумайте та опишіть ідею позаурочного заходу з географії.

Завдання для групи:

Оберіть тип заходу (наприклад, туристичний похід, вікторина, екологічна акція).

Опишіть, як ви будете взаємодіяти з учнями під час цього заходу. Як ви будете заохочувати їхню ініціативу, делегувати відповідальність та будувати довірливі стосунки.

Створіть презентацію вашої ідеї. Розкажіть, чому саме цей вид взаємодії є ефективним для формування колективу.

Рекомендована література

1. Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМВ.pdf
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikpir.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

Практичне заняття № 6

Тема: Елементи акторської та режисерської майстерності у педагогічній діяльності

Питання для обговорення

1. Театральне мистецтво у вимірах педагогіки. Педагогічна й акторська дія.
2. Педагогічна сумісність і педагогічне сприйняття.
3. Урок – театр одного актора.
4. Елементи акторської майстерності в педагогічній діяльності.

Практичні завдання

1. Вправа Урок як «театр одного актора»

Мета: Відпрацювати навички використання акторської майстерності для утримання уваги учнів та ефективної передачі знань.

Опис: Кожен студент готує короткий фрагмент уроку географії (3–5 хвилин), використовуючи елементи театрального мистецтва.

Завдання

Оберіть сюжет: Замість сухого викладу матеріалу, перетворіть його на мініатюрний «сценарій». Наприклад, «Подорож річки від витoku до гирла» або «Пригоди дослідників у пустелі».

Задійте емоції: Використовуйте різні емоційні стани – захоплення, здивування, занепокоєння – щоб зробити розповідь жвавою.

Використайте пластику: За допомогою жестів та міміки візуалізуйте події та явища (наприклад, зобразіть рух тектонічних плит або швидкість вітру).

Створення атмосфери: Використайте голос, щоб передати атмосферу місця (наприклад, тихий шепіт для печери, гучний тон для водоспаду).

Після виступу, обговоріть у групі, як акторська гра вплинула на сприйняття матеріалу.

2. Режисерська майстерність: організація «сцени»

Мета: Навчитися використовувати **режисерські прийоми** для ефективної організації навчального простору та взаємодії на уроку.

Опис: Розділіться на групи. Кожна група отримує завдання «зрежисувати» 10-хвилинну частину уроку на певну тему.

Завдання:

1. **Створіть «мізансцену»:** Продумайте, як розмістити учнів у класі для виконання завдання (наприклад, робота в групах, дискусія «круглий стіл»). Обґрунтуйте свій вибір.

2. **Використайте «освітлення» та «декорації»:** Продумайте, які наочні матеріали та технічні засоби ви будете використовувати, щоб сфокусувати увагу учнів (наприклад, динамічне перемикання між слайдами презентації, відеофрагменти, карти).

3. **Керуйте «акторами»:** Обговоріть, як ви будете заохочувати «акторів-учнів» до участі, створюючи «режисерські вказівки» у вигляді запитань та завдань.

4. Представте свій режисерський план, пояснюючи, чому саме такий підхід допоможе досягти навчальних цілей.

Завдання 3. Вправа «Педагогічна сумісність і сприйняття»

Мета: Розвинути навички педагогічної сумісності (вміння налагоджувати контакт) і педагогічного сприйняття (вміння «читати» аудиторію).

Опис: Об'єднайтеся в пари. Один студент буде «вчителем», інший – «учнем» з певним психологічним станом (наприклад, сором'язливий, замкнутий

учень; гіперактивний учень; учень, що не мотивований). Вчитель не знає, яка роль у його партнера.

Завдання:

«Вчитель» починає взаємодію з «учнем» із запитанням, що стосується теми з географії.

«Учень» відповідає, відіграючи свою роль.

«Вчитель» повинен швидко «розшифрувати» стан учня, скоригувати свою поведінку та знайти підхід, щоб налагодити контакт і заохотити до роботи.

Після завершення, обговоріть, наскільки точно вчитель «сприйняв» учня і як це вплинуло на їхню взаємодію.

Рекомендована література

1. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМВ.pdf
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikpip.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

Практичне заняття № 7

Тема: Вчитель та проблеми дисципліни

Питання для обговорення

1. Різні аспекти вивчення проблеми недисциплінованої поведінки учнів.
2. Основні закони поведінки учнів. Діагностика поведінки, шкільний план дій.
3. Поведінка, яка спрямована на притягнення уваги: мета, технологія педагогічного впливу.

4. Влада та помста як мета поведінки: характеристика, тактика взаємодії та корекції.
5. Уникнення невдачі як мета поведінки: особливості педагогічної корекції.
6. Формування самоповаги учнів.
7. Взаємодія вчителів та батьків для покращення дисципліни.

Практичні завдання

1. Діагностика поведінки учня: «П'ять чому»

Мета: Навчитися діагностувати причини недисциплінованої поведінки, використовуючи метод глибокого аналізу.

Опис: Розділіться на пари. Один студент буде «вчителем», інший – «учнем», який демонструє девіантну поведінку. Поведінка учня має конкретну мету (наприклад, привернення уваги, боротьба за владу, помста, уникнення невдачі). «Вчитель» повинен поставити серію з п'яти запитань «чому?», щоб розкрити справжню мету поведінки учня.

Завдання для пари:

1. «Учень» починає демонструвати проблемну поведінку (наприклад, перебиває, відмовляється відповідати, глузує з інших).
2. «Учитель» вступає в діалог, використовуючи тактовні запитання «чому?», щоб з'ясувати причину такої поведінки.
3. Після завершення імпровізації, обговоріть, наскільки вдалося дістатися до істинної мети поведінки, і яка стратегія взаємодії була б найефективнішою.

2. Формування самоповаги: «Успіх для кожного»

Мета: Відпрацювати навички створення ситуацій успіху для учнів з різними типами поведінки.

Опис: Сформууйте малі групи. Кожна група отримує кейс з учнем, який має певні проблеми з поведінкою. Ваше завдання – розробити план уроку географії, що допоможе цьому учню відчувати успіх та підвищити його **самоповагу**.

Кейси:

Учень, що шукає уваги: Завжди перебиває вчителя, хоче відповідати першим.

Учень, що бореться за владу: Ігнорує вказівки вчителя, провокує конфлікти.

Учень, що мстить: Ображає однолітків, псує речі.

Учень, що уникає невдач: Ухиляється від відповідей, відмовляється від завдань.

Завдання для груп:

1. Запропонуйте конкретне завдання з географії, яке «ідеально» підійде цьому учневі.
2. Обґрунтуйте, чому саме це завдання допоможе скоригувати поведінку та сформувати самоповагу. Наприклад, для учня, що шукає увагу, можна дати роль ведучого, а для того, що уникає невдач – групове завдання з чіткою інструкцією.
3. Презентуйте свої ідеї, пояснюючи механізм педагогічного впливу.

3. Взаємодія з батьками: «Спільний план дій»

Мета: Розробити ефективну стратегію взаємодії з батьками для вирішення проблем з дисципліною.

Опис: Розділіться на пари. Один з вас буде «вчителем», інший – «батьком» проблемного учня. «Вчитель» повинен провести коротку «розмову з батьками».

Завдання

«Вчитель» готує план розмови, що включає: Опис проблеми (без емоцій); Діагностику поведінки (пояснення, чому, на його думку, дитина поводить себе саме так); Пропозиції щодо спільного плану дій (наприклад, що вчитель робитиме в школі, а що батьки – вдома).

«Батько» відіграє роль людини, яка може бути роздратованою, захищати дитину, або ж, навпаки, шукати допомоги.

Після імпровізації, обговоріть: Наскільки ефективно вчитель комунікував з батьками? Чи вдалося йому заручитися їхньою підтримкою? Що можна було б покращити в цій взаємодії?

Рекомендована література

1. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМБ.pdf
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikpip.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
4. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Дайте загальну характеристику педагогічної професії. Суспільна значущість професії вчителя, її функції.
2. Розкрийте сутність професійної діяльності та особистості вчителя. Поняття педагогічної діяльності, її структура.
3. Дайте визначення професійної компетентності педагога.
4. Обґрунтуйте систему підготовки та професійного самовиховання особистості педагога.
5. Охарактеризуйте розповідь вчителя як модель педагогічної діяльності.
6. Розкрийте поняття педагогічної майстерності.
7. Охарактеризуйте елементи педагогічної майстерності.
8. Охарактеризуйте педагогічну ситуацію та педагогічну задачу.
9. Дайте характеристику професійному самовихованню вчителя: поняття професійного самовиховання, засоби професійного самовиховання.
10. Розкрийте сутність професіоналізму та творчості педагога: професійна компетентність та її складові.
11. Охарактеризуйте педагогічну техніку вчителя: поняття педагогічної техніки, її складові.
12. Розкрийте елементи внутрішньої техніки вчителя: компоненти, умови розвитку.
13. Розкрийте елементи регуляції емоційної сфери вчителя. Вербальні та невербальні елементи зовнішньої техніки.
14. Охарактеризуйте особливості виразності позитивних та негативних емоцій викладача.
15. Розкрийте засоби розвитку та самовиховання елементів педагогічної техніки вчителя.
16. Розкрийте сутність комунікативної поведінки вчителя: функції мовлення вчителя во взаємодії з учнями.
17. Охарактеризуйте мовлення і комунікативну поведінку вчителя.
18. Розкрийте функції мовлення вчителя у взаємодії з учнями.
19. Обґрунтуйте умови ефективності професійного мовлення вчителя.
20. Розкрийте шляхи вдосконалення мовлення майбутнього вчителя.
21. Дайте характеристику майстерності спілкування у процесі викладу нового матеріалу.
22. Розкрийте сутність монологу як прихованого діалогу.
23. Охарактеризуйте майстерність учителя в організації взаємодії між учнями під час групової роботи на уроку.
24. Дайте визначення педагогічній майстерності як мистецької дії в театрі.

25. Виділіть спільне та відмінне в театральному і педагогічному мистецтві.
26. Розкрийте поняття педагогічного спілкування, його особливості, функції, види.
27. Розкрийте сутність педагогічного спілкування: діалог та монолог у педагогічному процесі.
28. Охарактеризуйте зміст та структуру педагогічного спілкування.
29. Розкрийте етапи педагогічного спілкування.
30. Дайте визначення дидактичного спілкування. Методика аналізу вербальної взаємодії.
31. Розкрийте технологію невербального впливу на учня.
32. Розкрийте значення міміки та пантоміміки. Недоліки починаючого вчителя.
33. Охарактеризуйте стилі педагогічного спілкування.
34. Дайте визначення конфлікту у педагогічній взаємодії.
35. Розкрийте особливості побудови уроку на основі діалогічної взаємодії.
36. Розкрийте сутність індивідуальної педагогічної бесіди як моделі діалогічної взаємодії.
37. Розкрийте структуру бесіди. Етап моделювання.
38. Обґрунтуйте забезпечення психологічного контакту на початку бесіди.
39. Охарактеризуйте методику контактної взаємодії як технологію забезпечення контакту.
40. Розкрийте прийоми педагогічної взаємодії.
41. Розкрийте елементи технології уроку-діалогу.
42. Охарактеризуйте технологію організації колективної творчої справи (КТС)
43. Охарактеризуйте стадії підготовки КТС та етапи її проведення.
44. Розкрийте структуру педагогічного впливу та місце педагогічного спілкування у цієї структури.
45. Що таке педагогічна соціальна перцепція та продуктивність діяльності педагога?
46. Розкрийте рефлексивно-перцептивні здібності та вміння вчителя.
47. Обґрунтуйте особливості використання сучасних технологій навчання у загальноосвітній середній школі (мозкові атаки, кейси, тренінги та ін.)
48. Охарактеризуйте основи корекційно-виховної роботи вчителя.
49. Розкрийте методи та засоби корекційно-виховної роботи з учнями.
50. Охарактеризуйте сутність професійно-педагогічної культури.
51. Визначте рівні розвитку педагогічної культури вчителя.
52. Охарактеризуйте компоненти професійно-педагогічної культури вчителя.
53. Розкрийте поняття «професійне мовлення вчителя»: вимоги культури мови (точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доцільність).

54. Охарактеризуйте бар'єри в процесі спілкування вчителя з учнями та моделі його поведінки.
55. Розкрийте сутність системи «управління педагогічними конфліктами».
56. Розкрийте особливості міжособистісних конфліктів у педагогічному колективі.
57. Охарактеризуйте шляхи соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в закладі середньої ї освіти в умовах інклюзії.
58. Розкрийте сутність психологічного супроводу школярів, вчителів та батьків у роботі з девіантною дитиною.
59. Поясніть особливості роботи з батьками; допомога та підтримка батьків, як одна з умов здійснення успішної інклюзії.
60. Розкрийте психологічні аспекти вироблення соціально-комунікативних навичок у дітей з особливими потребами.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12231.pdf>
2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2019. 140 с.
URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Book_ПМБ.pdf
3. Коновальчук І. І. Теорія і технологія реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах : Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 464 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187726599.pdf>
4. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
URL: <https://kikip.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/94/2021/11.pdf>
5. Микитюк П. П., Інноваційна діяльність: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/496/1/inovaciyna_diyalnist
6. Сиротенко Г. О. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Полтава, 2016. 124 с.
URL: <http://pano.pl.ua/file/book/innovacii%20Surotenko.pdf>
7. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
URL: <http://psychology.univer.kharkov.ua/dist2020/materialy/Shvedova/Prakt.pdf>

Додаткова

1. Геращенко І. О. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Інноваційний потенціал підприємства» Харків: НТУ „ХПІ”, 2017. – 157 с.
URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/bapm/wp-content/uploads/sites/28/2018/06/lekN..pdf>
2. Інноваційні педагогічні технології: посібник. За ред. О. І. Огієнко. К., 2015. 314с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705797/1/Посібник.pdf>
3. Інноваційні технології навчання: навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С. В.]. К. : НТУ, 2017. 172 с.
URL: <https://ukreligieznastvo.wordpress.com/2019/01/18/itn/>

4. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія: навчально-методичний посібник. Львів : Вид-во «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018. 76 с.
[URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11447/1/Матвійчук%20Т.%20](https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11447/1/Матвійчук%20Т.%20)
5. Мачинська Н., Федорович А., Яремчук Н. Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 286 с.
[URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Osnovy-ped-maysternosti-Navch.-posibnyk.pdf2020.pdf](https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Osnovy-ped-maysternosti-Navch.-posibnyk.pdf2020.pdf)
6. Liudmyla Tymchuk, Inna Kovalenko, Lilia Vieilandie, LyubovProkofyeva, Olha Rasskazova, Yana Topolnyk Andragogy: Searching for Ways to Improve the Educational Process in Educational Institutions for Adults. Vol. 14 No. 1. Sup1 (2022): Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala
[URL:https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/4564](https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/4564)

Навчальне видання

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять з курсу «Основи педагогічної майстерності»
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності А4.07 Середня освіта (Географія)

Електронне практичне видання

Укладач:

Прокоф'єва Любов Борисівна

В авторській редакції

Затв. авт. 09.05.2026. Шрифт Times New Roman.

Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,6 МБ. Зам. № 3119.

Видавець:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, буд. 2, м. Одеса, 65082, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8592 від 23.03.2026 р.
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua